

Občan a právo

Zápočet – písemný test

Zkuste se na chvíli zamyslet nad
dvěma otázkami....

Co je to PRÁVO?

Co je to
SRAVEDLNOST?

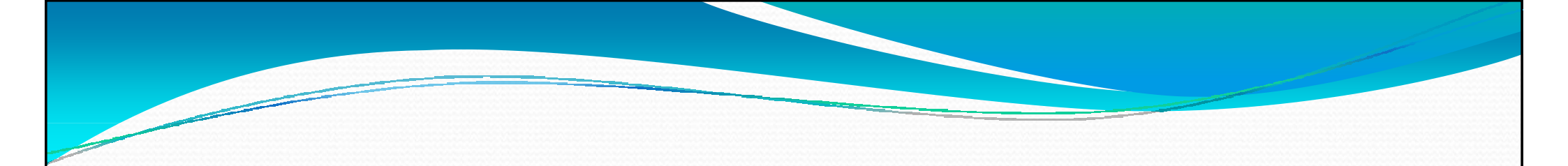

*„Právo přikazuje toto: počestně žít, druhému neškodit,
každému dávat, co mu náleží.“*

(Ulpianus)

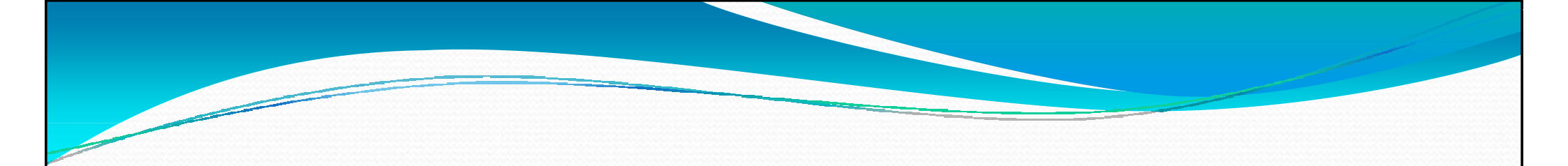

„Právo je umění dobrého a spravedlivého“
(Celsus)

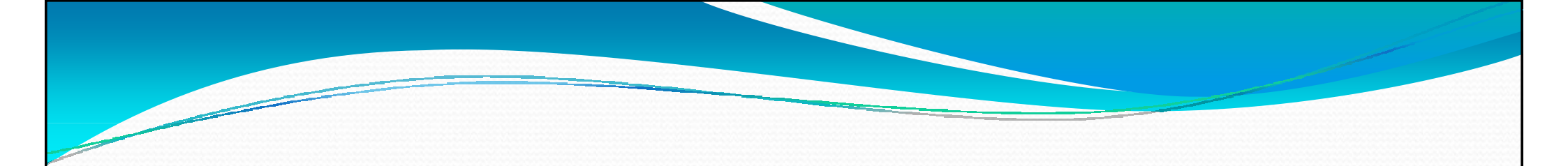

„Spravedlnost je pevná a trvalá snaha poskytnout každému, co jeho je právem.“

(Ulpianus)

„Vrchol práva, vrchol bezpráví“
(Cicero)

„Znát zákony neznamená držet se jejich slov, ale znát jejich moc (účinnost) a sílu.“

(Celsus)

Právo

Právo je uspořádaný systém norem stanovených a vynutitelných státem, podle kterých se odedávna řídí lidské spolužití.

Právo je soubor norem vydaných anebo uznaných státem, které jsou pro společnost závazné a jejichž dodržování je vynuceno státní autoritou.

Právo objektivní a subjektivní

Právo objektivní – „je souhrn nebo systém právních norem“.

Objektivní právo je obsaženo v právních předpisech. Představuje právní řád státu a je závazné pro všechny členy společnosti. Tento pojem je obsažen například ve větě: Právo v České republice je výsledkem normotvorného procesu.

Právo objektivní a subjektivní

Právo subjektivní – „je právní normou určená možnost chování nebo jednání právních subjektů“.

Stanovuje tedy míru možného chování oprávněného subjektu. Tento pojem, lze nahradit také pojmem „oprávnění“. Je spojeno s právní povinností jiného právního subjektu. Subjektivní právo vyplývá z práva objektivního. Tento pojem je obsažen například ve větě: *„Každý by měl znát svá práva.“*

Právo objektivní a subjektivní

*Nepřesnosti a zaměňování významů pojmu právo, tedy i pojmů objektivní a subjektivní právo, je do jisté míry způsobena i českým jazykem. Tento problém se například v anglickém jazyce nevyskytuje, protože pro naše slovo právo má anglický jazyk dva výrazy, a to **law** pro právo objektivní a **right** pro právo subjektivní.*

Právo objektivní a subjektivní

Právní vědomí – souhrn právních názorů a představ lidí o právu, spravedlnosti a účelnosti právních norem

Historický vývoj práva

- Co bylo dříve – PRÁVO nebo STÁT?
- Právo vzniká současně se vznikem prvních států – panovník potřeboval k udržení moci efektivní právní systém a státní aparát k jeho vynucení
- Zpočátku bylo právo pouze zvykové (obyčejové), ale již ve starověku vznikají první kodifikace
- Nejstarší dochovaná právní památka – **Chammurapiho zákoník** (kolem r. 1686 př. n. l.)
  - normy ze všech oblastí práva (rodinné, obchodní)
  - tresty formou odplaty „oko za oko“

Římské právo

- Římané vytvořili do té doby nejpropracovanější právní systém
- I v současnosti se stále římské právo vyučuje na právnických fakultách a je na něm z velké části založeno současné soukromé právo
- Významný zdroj: Gaius – Učebnice práva o čtyřech knihách
- Nejvýznamnější kodifikace: **Corpus iuris civilis**
  - nechal sepsat v 6. století byzantský císař Justinián I

- Ve středověku je právo výrazně ovlivněno mocí katolické církve
- Soudní proces ve středověku je striktně formální o ovlivněn iracionálními okolnostmi
  - Ordály – tzv. boží soudy – selhání práva
- V 18. století se vlivem osvícenství začíná zcela měnit jak soudní proces, tak samotné právo, vznikají zásadní evropské kodifikace občanského práva:
  - Francie – Code civil (1804)
  - Německo – Občanský zákoník – BGB (1896)
  - Rakousko – Všeobecný občanský zákoník – ABGB (1811)
    - Platný na našem území až do r. 1950!
    - Vychází z něj i současný Nový občanský zákoník, účinný od r. 2014

Právní vývoj českých zemí

- Nejstarší české zákoníky: Dekreta Břetislavova (1039) a Statuta Konráda II. Oty (1189)
- 1348 ustanovení Zemí Koruny české Karlem IV
  - nebyla jednotna práva = právní partikularismus
- Vladislavské zřízení zemské (1500)
  - ústavní norma, oslabení moci panovníka
- Obnovené zřízení zemské (1627, 1628)
  - prosazení panovnického absolutismu
- Osvícenské reformy Marie Terezie a Josefa II.
  - zrušení mučení nebo nevolnictví
- ABGB (1811)

Právní vývoj Československa

- Ústava z roku 1920
- Po celou dobu první republiky značný právní dualismus, např. v trestním právu
- Nepodařilo se přijmout nový občanský zákoník ani trestní zákoník
- 1939 – 1945 platilo nacistické právo, které mělo přednost před právem národním
- Po převzetí moci KSČ – Ústava 9. května (1948)
- Ústava z roku 1960
- Ústavní zákon o federaci – 1968
- Občanské a trestní zákoníky – 1950, 1964

Právní normy

právní norma – pravidla chování, která jsou ve státě uznávána za právně závazná, jsou obsaženy v pramenech práva a jsou vynutitelné státní mocí

Právní normy

Právní norma je základní jednotkou právního systému.

Právní norma je pravidlo, které ke svému vyjádření potřebuje určitou formu – formální pramen práva.

V české republice je nejtypičtější formou normativní právní akt (právní předpis, zákon). Ucelený normativní právní akt, tvořící základ jednoho z právních odvětví, se obvykle nazývá zákoník nebo kodex.

Znaky právních norem

1. Normativnost – norma stanoví příkaz, zákaz nebo oprávnění *co má být* – *co být může* – *co být musí* – *co být nesmí*, podle toho rozlišujeme právní normy:

- příkazovací normy
- zakazující normy
- opravňující normy

Znaky právních norem

2. Právní závaznost – každé pravidlo nemusí být vždy závazné. Norma může být i radou nebo doporučením, podle tohoto hlediska rozlišujeme právní normy:

- kogentní normy – stanoví pravidlo chování, které je pro subjekty závazné a neměnné. Jsou typické pro právo veřejné – daňové zákony, trestní právo.
- dispozitivní normy – stanoví pravidlo chování, které subjekty mohou, ale nemusí použít. Jsou typické pro právo soukromé – typická formulace: není-li dohodnuto jinak – obchodní zákoník

Znaky právních norem

3. *Obecnost* – právní norma je nejen závazná, ale obecně závazná tzn. neřeší jednotlivý konkrétní případ, vztahuje se na neurčitý počet případů, obecný okruh adresátů (účastníci silničního provozu)

4. *Vynutitelnost státního donucení* – tento znak odlišuje právní normu od jiných druhů ostatních norem

5. *Státem stanovená forma* – aby právní norma byla platná, musí mít určitou státem stanovenou formu, tyto formy jsou tzv. prameny práva (zákon, vyhláška).

Právo VEŘEJNÉ a SOUKROMÉ

*„Veřejné právo je to, které se týká všech (Římánů),
soukromé právo se vztahuje ku prospěchu jednotlivců“
(Gaius)*

Právo VEŘEJNÉ a SOUKROMÉ

Pro rozlišení veřejného a soukromého práva se používá několik teorií, z nichž nejjednodušší je teorie mocenská:

Tato teorie rozlišuje veřejné a soukromé právo podle mocenského postavení jednotlivých subjektů právního vztahu.

Podle této teorie platí, že v soukromém právu mají účastníci právního vztahu rovné postavení, zatímco v právu veřejném se projevuje zákonem vymezené nadřazené postavení nositele veřejné moci, který v mezích zákona rozhoduje o právech a povinnostech fyzických a právnických osob.

Právo VEŘEJNÉ a SOUKROMÉ

Právo veřejné – nadřízenost (stát) x podřízenost (trest, finanční) se uplatňuje tam, kde se uplatňuje veřejná moc. Veřejná moc vystupuje vůči soukromým osobám příkazy, zákazy a donucováním. Tyto vztahy jsou *založeny na nerovnosti* zúčastněných subjektů.

Právo VEŘEJNÉ a SOUKROMÉ

Soukromým právem rozumíme tu oblast práva, kde subjekty *vystupují v rovném postavení*. Vzájemná práva subjektů jsou upravována na základě smlouvy nebo dohody.

Právo VEŘEJNÉ a SOUKROMÉ

Do práva veřejného patří:

- Ústavní právo – ústava, LZPS, ústava + zákony
- Správní právo
- Trestí právo – protiprávní jednání
- Finanční právo – daně, poplatky
- Normy práva procesního

Právo VEŘEJNÉ a SOUKROMÉ

Do soukromého práva patří:

- **Občanské právo** – občanský zákoník – hmotné právo, (*pozor: občanský soudní řád = procesní právo*).
- **Rodinné právo** (občanský zákoník) – manželství, rodina
- **Pracovní právo** – pracovně právní vztahy
- **Obchodní právo** (částečně také občanský zákoník)

Právo HMOTNÉ a PROCESNÍ

Hmotné právo – Je určeno především k regulaci právních vztahů. Účelem hmotného práva je stanovení subjektivních práv a povinností jednotlivých účastníků právních vztahů. Základním předmětem hmotného práva je tedy vytvoření právního vztahu a struktury vzájemných práv a povinností.

Právo hmotné v občanském právu představuje (nový) občanský zákoník. V trestním právu trestní zákoník.

Procesní právo – Se věnuje způsobům a postupům, jak subjektivní právo ochránit či se ho domoci, včetně postupů, kterými mohou jednat orgány veřejné moci. Nedílnou součástí procesního práva jsou také pravidla dokazování.

Právo procesní v občanském právu představuje občanský soudní řád. V trestním právu trestní řád.

Prameny práva

- je to zdroj vzniku práva a způsob vyjádření práva

Materiální prameny práva

- Zdroje vzniku práva – společenské problémy a situace, k jejichž řešení se tvoří právní předpisy
- Hledáme to, čemu se říká „smysl zákona“

Formální prameny práva

- jsou to způsoby jeho vyjádření

Formální rameny práva

- je to zdroj poznání práva
- jsou v nich obsaženy právní normy
- rozlišujeme čtyři druhy pramenů práva

Prameny práva

Právní obyčej

- nejstarším pramenem práva
- je to nepsaný pramen práva
- aby se nějaký obyčej stal pramenem práva, musí splnit několik náležitostí :
  - musí být dlouhodobě (od nepaměti) znám na určitém území
  - uznáván většinou společnosti za pramen práva (akceptace státního donucení)

Prameny práva

Soudní precedent

- právní názor vyslovený soudem má právo tvorný účinek, tzn. zavazuje soudy, které budou o podobné věci rozhodovat později
- na rozdíl od obyčeje je zdrojem cílevědomého utváření práva
- aplikace buď na principu **shody** (je-li shodný s jiným dříve vydaným precedentem, musí soudce rozhodnout stejně)
- nebo aplikace na principu **rozdílu** (soudce rozhodne dle svého uvážení, odůvodnění se stává postupem pro příště)

Prameny práva

Normativní právní akt

- normativní =
  - příkaz, zákaz, oprávnění
- právní akt = projev veřejné moci, kterým právo vytváří
- dělí se podle toho, kdo je vydává
  - zákony, ústavní zákony, vyhlášky obcí, krajů, nařízení vlády, ...
  - přesněji probereme později 😊

Prameny práva

Normativní smlouvy

- uzavřena mezi 2 (nebo i více) stranami
- musí mít normativní charakter, aby byla pramenem práva (obecným způsobem reguluje urč. oblast vztahů)
- vnitrostátní právo – *kolektivní smlouva*
- mezinárodní právo – *mezinárodní smlouvy*

Prameny práva

Prameny práva z hlediska existujících právních systémů

Kontinentální (evropský) systém

- převažuje právní normativní akt, normativní smlouva

Angloamerický (common law)

- převažují právní obyčeje, precedenty

System tradičního náboženství

- převzetí systému kmenového společenství, hlavní knihy (např. korán v islámu)

Prameny práva

K zamyšlení:

*Jaké jsou **výhody** a **nevýhody** používání jednotlivých pramenů práva?*

(právo přirozené x právo pozitivní)

Prameny práva v ČR

V ČR jsou prameny práva pouze zákony a jiné právní předpisy (nařízení, vyhlášky apod.) a mezinárodní smlouvy.

Tyto prameny práva jsou publikovány ve **Sbírce zákonů** a **Sbírce mezinárodních smluv**.

Pravomoc vydávat právní předpisy mají v ČR:
Parlament ČR, vláda, ministerstva, ústřední orgány státní správy, orgány územních samosprávných celků

Právní řád České republiky

je to systém platných právních předpisů, které jsou seřazeny podle stupně **právní síly**

Zákonné předpisy:

- 1. Ústava ČR a ústavní zákony**
- 2. Zákony (+ zákonná opatření) a mezinárodní smlouvy**

Podzákonné předpisy

- 3. Nařízení vlády**
- 4. Vyhlášky ministerstev a ústředních orgánů státní správy**
- 5. Vyhlášky a nařízení krajů**
- 6. Vyhlášky a nařízení obcí**

Právní řád České republiky

Právní předpisy nižší právní síly nesmí odporovat předpisům vyšší právní síly, jinak je neplatný.

Mezinárodní smlouva má *aplikační přednost* před zákonem.

= pokud MS říká něco jiného než zákon, použije se MS, ale zákon zůstává platný

Právní řád České republiky

PLATNOST PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- Znamená, že právní předpis byl právoplatně přijat a je součástí právního řádu
- Právní předpis je platný od chvíle, kdy je zveřejněn (zákon ve Sbírce zákonů).

ÚČINNOST PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- Účinnost pr. předpisů je časový okamžik, od kterého jsou subjekty povinny se jím řídit.
- Tato doba (konkrétní datum) bývá v předpise uvedeno.
- Není-li uvedeno, právní předpis je účinný po 15 dnech od zveřejnění (vyhlášení ve Sbírce zákonů).

Právní řád České republiky

PŮSOBNOST PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

Působnost pr. předpisů stanovuje rozsah, v jakém se předpis použije. Rozlišujeme čtyři typy působnosti:

- **osobní** – na které osoby se předpis vztahuje (např. podnikatelé)
- **územní** – prostor, ve kterém se uplatňuje (např. území ČR)
- **časová** – od kdy do kdy se předpis uplatňuje
- **věcná** – kterých záležitostí se předpis týká (např. vedení účetnictví)

K některým pojmům...

Retroaktivita v právu

- působení práv. předpisu je vždy do budoucnosti
- někdy má zákon zpětnou účinnost - působí **retroaktivně** - je to vážný zásah do práv. jistoty a nabytých práv (nejsou časté)
- retroaktivita je zakázána v trestním právu hmotném a v právu veřejném (výjimka - jestliže by posouzení podle zákona účinného po době spáchaného trestného činu bylo po zločince příznivější, lze použít tohoto práva)

K některým pojmům...

Zákon obecný a zákon speciální

- zvláštní úprava má přednost před normou obecnější, subsidiární, která se uplatní jen tam, kde zvláštní právní předpis věc sám neupravuje (například zákon o obchodních korporacích je pro společnosti lex specialis a občanský zákoník lex generalis)

Zákon pozdější, ruší zákon předchozí.

- pozdější, resp. později účinný právní předpis má přednost před dřívějším („starším“) právním předpisem

Analogie v právu.

- znamená aplikaci právní normy, která upravuje určitou situaci na situaci skutkově podobnou, která však právem upravena není.
- přípustná jen tehdy, jestliže nelze obvyklým právním výkladem dojít k přijatelnému řešení
- v trestním právu je zakázaná

Znaky právního státu

- ***Suverenita lidu*** – výchozím nositelem moci ve státě jsou občané, jejichž zájmy a potřeby zajišťuje veřejná moc.
- ***Zákonnost (legalita)*** – podřízení všech právních subjektů k právním normám.
- ***Garantování základních práv a svobod*** – garantují je nezávislé soudy
- ***Právní jistota*** – vyjadřuje stabilitu právního řádu, která umožňuje předvídat postup státních orgánů ve vztahu k jedinci.

Znaky právního státu

- ***Omezení zásahů do svobody jedince*** – jedinci je dovoleno vše co není zákonem zakázáno.
- ***Dělbá a kontrola moci***
  - *moc zákonodárná (parlament)*
  - *moc výkonná (vláda)*
  - *moc soudní*
- ***Legitimita státní moci a demokracismus v činnosti státních orgánů*** - veřejné funkce jsou obsazovány v souladu s právními normami

Právní vztahy

- jsou vztahy upravené právními normami, kterými se účastníci těchto vztahů musí řídit
- jedním z předpokladů pro právní vztahy jsou **právní skutečnosti** – významné okolnosti, se kterými právo spojuje
  - vznik (uzavření pracovní smlouvy),
  - změnu (změna podmínky smlouvy) a
  - zánik (výpověď, zrušení smlouvy) právního vztahu

Právní vztahy

- právní skutečnosti je možné třídit:
závislé na vůli (tzv. jednání volní)
- **právní jednání**
- - v souladu se zákonem (uzavření smlouvy, uzavření manželství)
- **protiprávní jednání**
- - v rozporu se zákonem (krádež, porušení smlouvy)

Právní vztahy

nezávislé na vůli (tzv. události a stavy)

- **právní události**
- – narození, smrt
- **protiprávní stavy**
- – pracovní úraz – jeho následek je povinen odstranit zaměstnavatel, i když jej nezpůsobil (nezavinil)

Prvky právních vztahů

SUBJEKT

1) Fyzické osoby

- jsou to lidé
- mají právní subjektivitu (mohou být subjekty práva)
- Pasivní subjektivita (právní osobnost)
  - **způsobilost mít práva a povinnosti**
  - vzniká narozením a zaniká smrtí
  - nelze se jí zbavit ani ji omezit
  - zvl. případ - nasciturus

Prvky právních vztahů

1) Fyzické osoby

- Aktivní subjektivita (svéprávnost)
  - **způsobilost k právnímu jednání**
    - je vázána na dosažení určitého věku
    - plnou způsobilost k právnímu jednání získáváme v 18 letech
    - může být omezena nebo odejmuta (je určen opatrovník)
  - **způsobilost k protiprávnímu jednání**
    - opět vázaná na dosažení určitého věku
    - trestní způsobilost od 15 let

Prvky právních vztahů

2) Právnícké osoby

- uměle vytvořené subjekty, které v právních vztazích vystupují jako lidé, ale jednají za ně lidé (statutární orgán)
- PO vzniká zápisem do obchodního rejstříku nebo jiného registru
- od tohoto okamžiku má jak pasivní, tak aktivní stránku způsobilosti
- od r. 2012 mají i trestní způsobilost!!!
- *sdužení FO nebo PO (obchodní společnosti, spolky,...); účelová sdužení majetku, jednotky územní samosprávy, ...*

Prvky právních vztahů

3) Stát

- je považován za veřejnoprávní korporaci
- je tvůrcem práva
- může také vstoupit do právních vztahů
- za stát jednájí státní orgány

Prvky právních vztahů

OBJEKT (předmět)

- všechny ovladatelné přírodní a lidské síly
- dělení
  - **věci** – movité (nejsou pevně spojeny se zemí), nemovité (jsou pevně spojeny se zemí)
    - *součást věci* – to, co nelze od věci oddělit, aniž by byla poškozena hospodářská podstata (např. motor auta)
    - *příslušenství věci* – lze jej od věci oddělit a používat ho samostatně (např. rezerva u auta)
  - výsledky tvůrčí duševní činnosti – umělecká díla, vynálezy, ...
  - hodnoty lid. osobnosti – život, zdraví, čest, ...
  - chování a jeho výsledky – typ služby, podání zprávy, ...
  - hmotné objekty, které jsou živými tkáněmi – transplantát, ... (nejsou to věci)

Prvky právních vztahů

OBSAH

- obsahem právních vztahů jsou práva a povinnosti jeho účastníků:
  - něco konat (uzavřít smlouvu, péče o dítě)
  - něco dát (předat předmět kupní smlouvy)
  - něčeho se zdržet (nekouřit, nepít)
  - něco strpět (umožnit domovní prohlídku)

Právní jednání

- projev vůle směřující ke vzniku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují
- práva a povinnosti jsou předpokládány v právních normách
- skládá se ze dvou částí:
  - **vůle** - vnitřní psychický stav jednajícího člověka k zamyšleným právním následkům
  - **projev vůle** – vnější vyjádření vnitřní vůle, které je adresováno subjektům (tento projev vůle je těmto subjektům rozpoznatelný)
    - projev vůle může být učiněn jakýmkoliv způsobem (výslovně i mlčky)
    - umožní rozpoznání obsahu vůle subjektům, kterým je adresován

Náležitosti právního jednání

1) náležitosti subjektu

- ⇒ předpokladem způsobilosti subjektů činit právní úkony je právní subjektivita
- 1. způsobilost k právům a povinnostem
- 2. způsobilost k právním úkonům – věk, svéprávnost

Náležitosti právního jednání

2) náležitosti vůle

- **skutečná** – musí fakticky existovat
- **svobodná** – nesmí být deformována působením vnějších vlivů (např. jednání v tísní), svoboda vůle je vyloučena při působení těchto okolností: fyzické násilí, bezprávná vyhrůžka, tíseň
- **vážná** – jednající musí chtít způsobit následky, které s sebou práv. úkon přináší (opakem je jednání v žertu – jednající nechce způsobit následky)
- **prostá omylu** – nesmí být učiněna pod vlivem omylu

Náležitosti právního jednání

3) náležitosti **projevu** vůle - vnější vyjádření vnitřní vůle

- **určitost** – konkrétně jsou vymezeny znaky práv. úkonu; neurčitý projev je srozumitelný po výrazové stránce, ale jeho obsah není určitý (může týkat užití terminologie, např. návrh na „přenechání“ určité věci)
- **srozumitelnost** – strany rozumí obsahu tohoto práv. úkonu (není důl., že obsah není srozumitelný třetím osobám)
- **forma** – dohodnutá (smluvní) – *relativní neplatnost*; nebo zákonná (daná zákonem) – *absolutní neplatnost*

Náležitosti právního jednání

4) shoda vůle s projevem vůle

- pokud není dodrženo, jedná se o tzv. obcházení práva

5) náležitosti předmětu

- **možný** – fakticky možná jeho realizace (např. nelze obchodovat s modrým z nebe)
- **dovolený** – práv. předpisy musí umožňovat nakládání s takovým předmětem (je povoleno vše, co není zakázáno)

Neplatnost právního jednání

absolutní neplatnost

- přichází ze zákona
- bez ohledu jednajících stran práv. úkon je prohlášen za absolutně neplatný
- dochází k tomu např. u leasingových smluv – pronajímatel musí vrátit peníze, nájemce musí vrátit auto, problémem je ale např. opotřebení
- práv. úkon se ruší od počátku

Neplatnost právního jednání

relativní neplatnost

- Právní jednání je neplatné pro nedostatek méně závažné skutečnosti, která je předpokládána
- na tento úkon je pohlíženo jako na platný, je neplatný, až když se jedna strana dovolá neplatnosti
- existují 2 varianty řešení
  - strany se dohodou a napraví (konvalidují) stav
  - jednání je považováno za neplatné od okamžiku namítnutí

Ústavní právo

Upravuje základní společenské vztahy ve státě, je to hlavní právní odvětví, z něhož všechna ostatní vycházejí.

Historie našich ústav

- 28. 10. 1918 vznik ČSR, 1918 prozatímní ústava
- 1920 první ústava ČSR, řídila se americkou ústavou (preambule – úvodní slovo), prvky francouzské ústavy
- 1948 – ústava 9. května
- 1960 – ústava 11. července, ústava ČSSR, deklarovala, že jsme socialistická republika
  - platná až do 1 .1. 1993
- 1969 ústavní zákon o československé federaci

Ústava České republiky

- platná od 16. 12. 1992, účinná od 1. 1. 1993
- základní pramen práva
- Nejvyšší právní síla = tvorba, výklad a používání všech právních předpisů musí být v souladu s Ústavou

Obsahuje tyto části:

- preambule
- 8 hlav
- 113 článků

Základní ustanovení

ČR je svrchovaný, jednotný (unitární) a demokratický právní stát. Lid je zdrojem veškeré státní moci, vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné (parlament), výkonné (vláda) a soudní.

Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku politických stran.

Jsou uplatňovány základní demokratické principy:

- **princip většiny** – rozhodování probíhá na principu většiny
- **princip ochrany menšin** – menšiny jsou ochraňovány před diskriminací apod.

Státní symboly ČR

- velký a malý státní znak
- státní barvy - bílá, červená, modrá
- státní vlajka
- vlajka prezidenta republiky (pravda vítězí)
- státní pečeť – pečetidlo z roku 1420
- státní hymna

Státní občanství

- Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky (účinný od 1.1.2014)
- zásadní změna – cizinec, který nabude státní občanství ČR se již nemusí vzdát původního občanství
- občana proti jeho vůli nelze zbavit státního občanství

Státní občanství - nabývání

1. Narozením
2. Určením otcovství
3. Osvojením
4. Nalezením na území ČR
5. Udělením
  - žadatel musí splnit řadu podmínek: trvalý pobyt 5 nebo 3 (občané EU) roky, bezúhonnost, znalost jazyka a všeobecná znalost ČR, prokázání příjmů, nezatěžoval sociální systém,...
6. Prohlášením – občané ČSFR bez občanství ČR nebo SR
7. Svěření do ústavní, pěstounské či jiné náhradní péče

Státoobčanský slib

„Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu dodržovat její Ústavu a ostatní zákony České republiky.“

Listina základních práv a svobod

- Je součástí ústavního pořádku ČR. Je to ústavní zákon. Základní práva svobody se zaručují svém občanům ČR bez rozdílu.
- preambule, 6 hlav, 44 článků
- Základní lidská práva jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná, nezrušitelná

Hlava II. Lidské práva a svobody

- právo na život
- osobní svoboda – ochrana před zásahem do soukromého života
- právo vlastnit majetek
- nedotknutelnost obydlí
- listovní tajemství
- svoboda pohybu a pobytu
- svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

Listina základních práv a svobod

Hlava II. Politická práva

- svoboda projevu a právo na informace
- petiční právo – práva podávat stížnosti na státní orgány a instituce
- právo shromažďování
- právo sdružovací (spolky, organizace)
- volební právo
- aktivní (možnosti volit) a pasivní právo (možnost být volen)
- právo na odpor – čl. 23

Hlava III. Právo národnostních a etnických menšin

- právo na vzdělávání v jejich jazyku, užívat jazyk v úředním styku

Listina základních práv a svobod

Hlava IV. Hospodářská sociální a kulturní práva

- právo na svobodnou volbu povolání
- právo na práci
- práva na důchod – zabezpečující a nemocenské dávky
- ochrana rodičovství a rodiny
- právo na vzdělávání
- právo na příznivé životní prostředí

Listina základních práv a svobod

Hlava V. Právo na soudní ochranu

- právo na náhradu škody způsobené špatným úředním postupem
- každý se může domáhat svých práv u soudu, právo na nestranný soud, právo na zákonného soudce, rovnost účastníků řízení před soudem
- právo odepřít výpověď
- nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege
- presumpce nevinny, právo na obhajobu, zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele

Moc zákonodárná

- moc zákonodárnou vykonává parlament
- **parlament ČR** se skládá ze dvou komor:

Poslanecká sněmovna

- 200 poslanců, voleni na 4 roky, starší než 21 let
- schopnost usnášení je za přítomnosti 1/3 poslanců, přijetí zákona nadpoloviční většina přítomných
- přijetí zákona ústavního nebo mezinárodní smlouvy je nutná 3/5 většina všech poslanců

Moc zákonodárná

Senát

- 81 senátorů, voleni na 6 let, každé 2 roky se vymění 1/3 senátorů
- starší 40 let
- senát nemusí projednávat všechny návrhy zákonů
- nevyjádří-li se k návrhu zákona do 30 dnů je návrh zákona přijat
- senát nelze rozpustit
- je-li poslanecká sněmovna rozpuštěna přísluší senátu přijímat **zákonná opatření** ve věcech, která nesnesou odkladu a vyžadovali by jinak přijetí zákona.

Moc zákonodárná

- Přijaté zákony podepisuje: předseda poslanecké sněmovny, prezident, premiér.
- Zákony nabývající platnosti vyhlášením ve Sbírce zákonů ČR.
- Zákonodárnou iniciativu mají poslanci, senátoři, vláda, krajské zastupitelstvo. Návrhy zákonů se podávají do poslanecké sněmovny, kde se projednávají ve výborech.

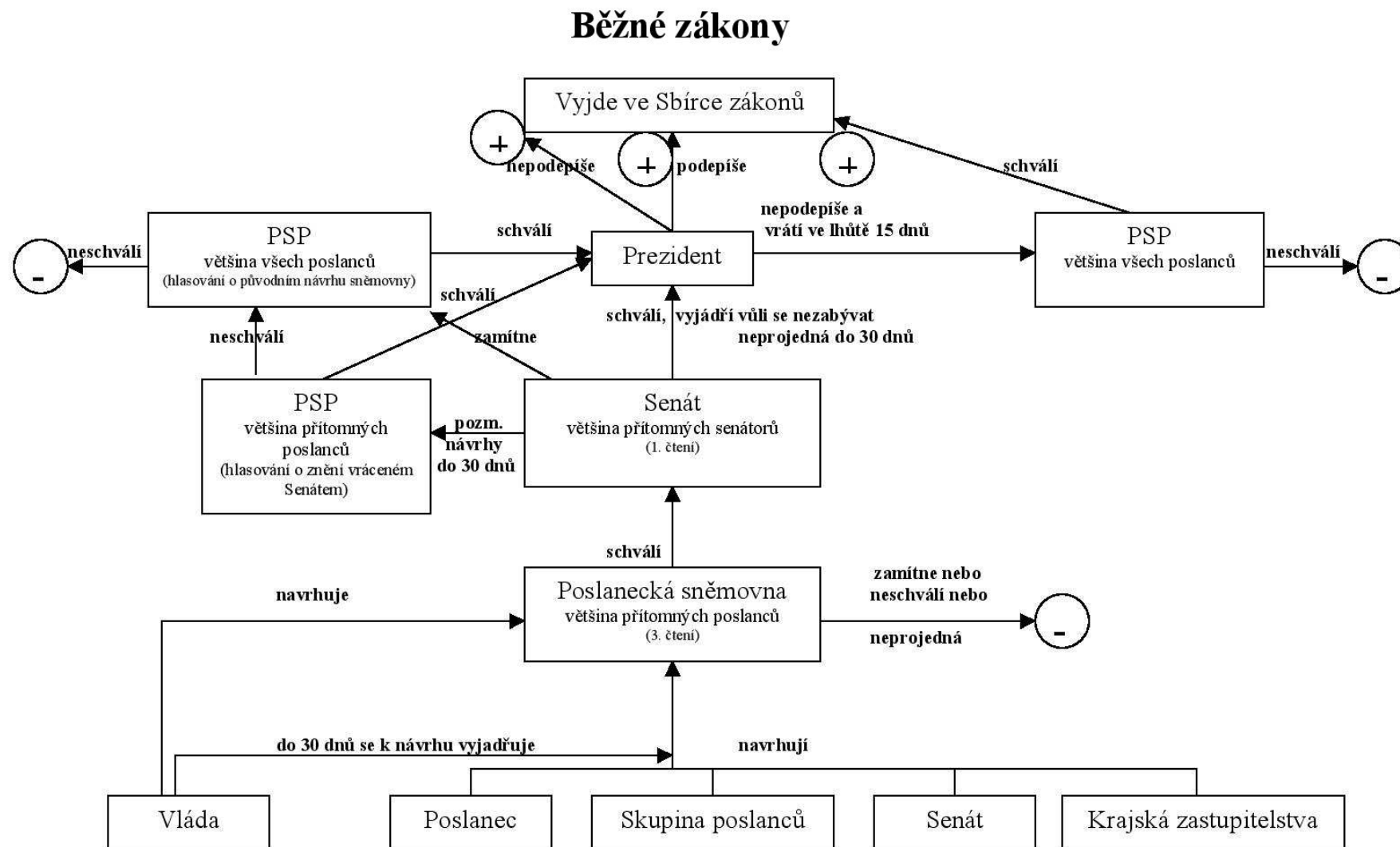
Poslanecká imunita:

- Poslance nelze trestně stíhat bez poslanecké komory a odepře-li tato souhlas, je stíhání na dobu výkonu mandátu znemožněno.

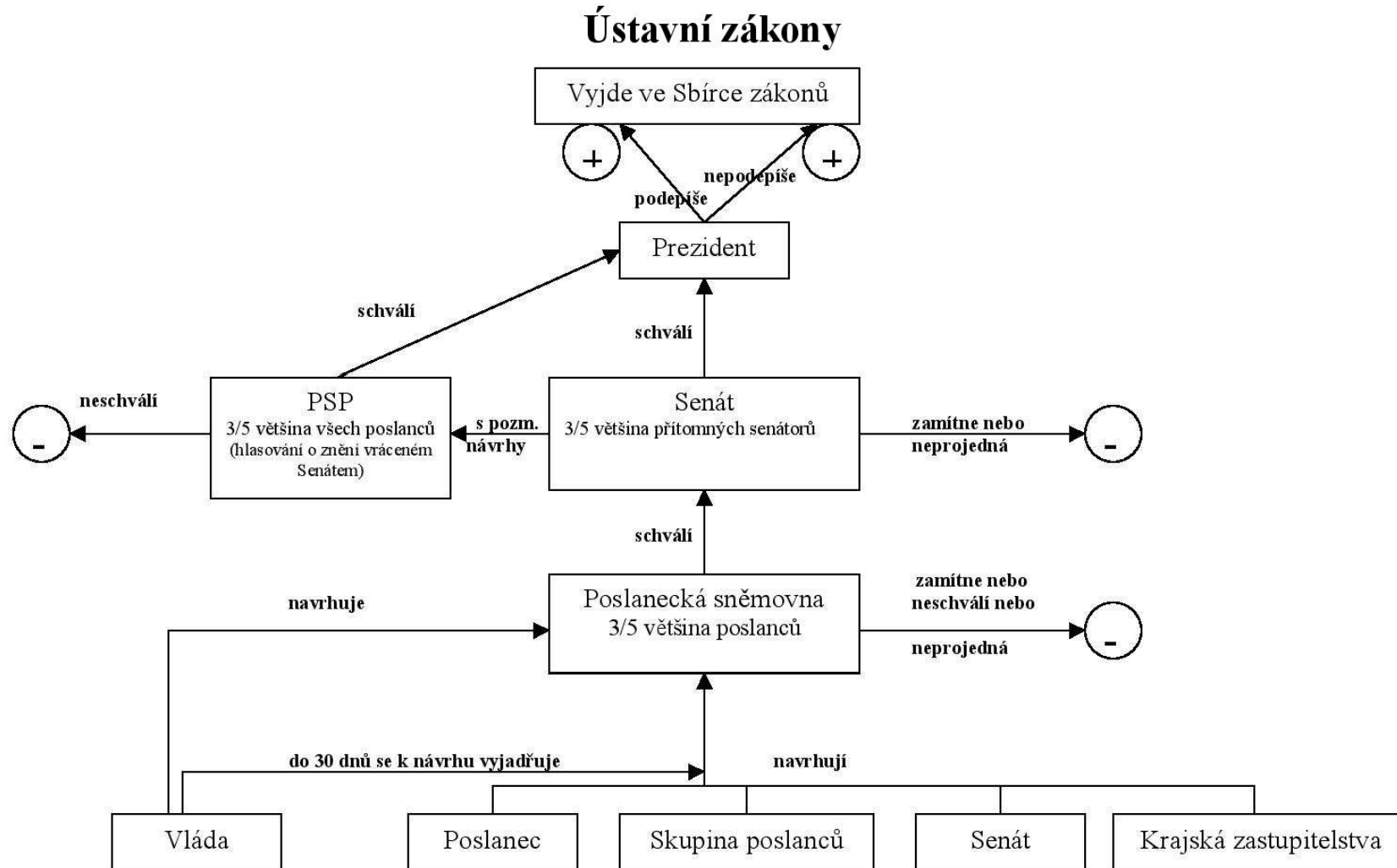
Právo interpelace:

- Každý poslanec má právo klást vládě nebo jiným členům otázky ve věcech jejich působnosti a právo dostat odpověď do 30 dnů ode dne interpelace. Senátoři ne!

Postup přijímání běžných zákonů

Postup přijímání ústavních zákonů

Moc výkonná - prezident

- volen přímo občany na 5 let, max. 2 x za sebou
- není z výkonu své funkce odpovědný, musí být starší než 40 let, občan ČR (volitelný do senátu)
- zvolený prezident složí slib do rukou předsedy Senátu
- prezident má **zvláštní ústavní ochranu**: nelze ho trestně stíhat, pouze pro zvláštní ústavní delikt velezrady (nalezneme v zákoně o Ústavním soudu)
- Uvolní-li se úřad prezidenta, jeho úřad vykovává předseda PS a vlády.

Moc výkonná - prezident

Pravomoci prezidenta:

Mezinárodní vztahy

- zastupuje stát navenek
- ratifikuje mezinárodní smlouvy po schválení
- pověřuje a přijímá vyslance

Vztah k poslanecké sněmovně

- rozpuštění PS
- vrací běžné zákony
- může se zúčastnit schůzí (aniž by potřeboval povolení, musí mu být uděleno slovo, když o to požádá)

vztah k vládě

- jmenuje, odvolává ministry, jmenuje předsedu vlády
- přijímá demisi vlády

ostatní pravomoci

- jmenuje soudce
- jmenuje rektory, armádní generály, profesory
- propůjčuje státní vyznamenání (Řád bílého lva, řád TGM,), uděluje medaile za zásluhy a za statečnost
- právo udělovat amnestii a milost
- je vrchní velitel ozbrojených sil,

Moc výkonná – prezidenti ČSR a ČR

- 1918 – 1935 Tomáš Garrigue Masaryk
- 1935 – 1938 Edvard Beneš (1940 – 1945 prezident v exilu)
- 1938 – 1945 Emil Hácha (od r. 1939 Český prezident)
- 1945 – 1948 Edvard Beneš
- 1948 – 1953 Klement Gottwald
- 1953 – 1957 Antonín Zápotocký
- 1957 – 1968 Antonín Novotný
- 1968 – 1975 Ludvík Svoboda
- 1975 – 1989 Gustáv Husák
- 1989 – 2003 Václav Havel (od r. 1993 prezident ČR)
- 2003 – 2013 Václav Klaus
- 2013 – současnost Miloš Zeman

Moc výkonná - vláda

- nejvyšší výkonný orgán státu
- jmenuje a odvolává ji prezident
- po jejím jmenování je povinna do 30 dnů předstoupit před poslaneckou sněmovnou se svým vládním programem a požádat ji o vyslovení důvěry
- je odpovědná za výkon své funkce poslanecké sněmovně, která ji může vyslovit nedůvěru.
- vláda podává demisi do rukou prezidenta.
- vláda rozhoduje kolegiálně, k přijetí usnesení je třeba souhlasu nadpoloviční většiny jejich členů.

Moc výkonná - vláda

Pravomoci vlády:

- Řídí a kontroluje činnost ostatních ministerstev.
- Předkládá návrhy zákonů poslanecké sněmovně.
- Vydává vládní nařízení.
- Uskutečňuje zahraniční styky s vládami cizích zemí.

Moc soudní

- moc soudní v ČR vykonává soustava nezávislých soudů prostřednictvím nezávislých a nestranných soudců
- soustava soudů v ČR má 4 články a 2 instance

Osoba soudce

- svéprávný, bezúhonný, občan ČR, 30 let, úplné právní vzdělání, min. 3 roky praxe, složení justiční zkoušky
- jmenován prezidentem republiky
- je neodvolatelný, mandát časově neomezený
- nesmí vykonávat jakoukoli jinou výdělečnou činnost, vyjma správy vlastního majetku, vědecké, publikační a umělecké činnosti
- svým jednáním nesmí snižovat důstojnost soudcovského stavu

Moc soudní

Základní zásady (vychází z LZPS)

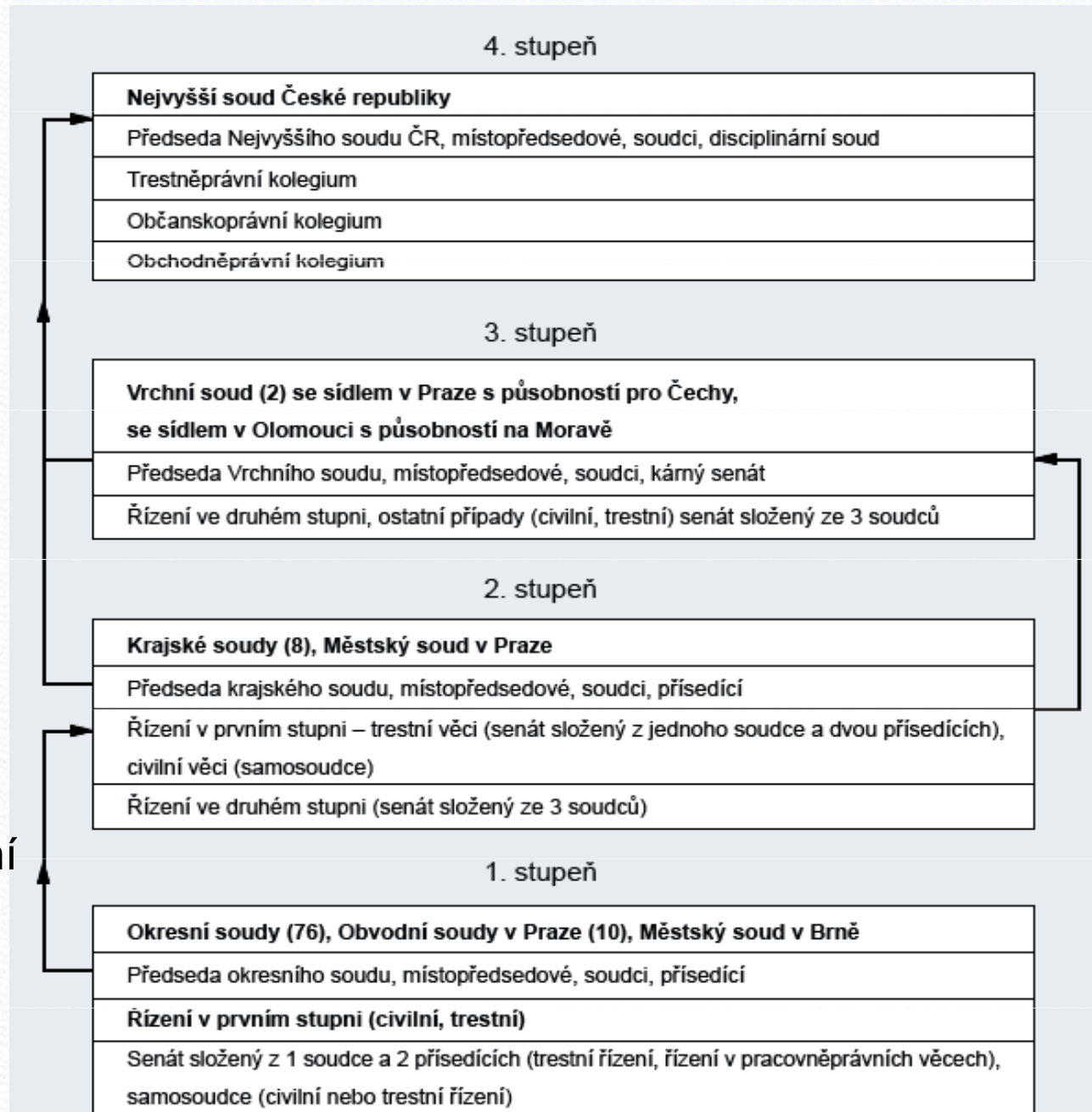
- každý se u soudu může domáhat stanoveným postupem svého práva
- soud nemůže ze své libovůle odmítnout se určitým případem zabývat
- nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci
- účastníci řízení mají před soudem rovné postavení
- soudce je při svém rozhodování vázán jen právními předpisy

Moc soudní – soustava soudů

dovolání
a další
mimořádné
opravné
prostředky

odvolání

odvolání

Nejvyšší soud ČR

- hlavním úkolem je zajišťování jednoty a zákonnosti rozhodovací praxe českých soudů v trestním řízení a v občanském soudním řízení
- rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích proti rozhodnutím soudů nižších stupňů a zaujímáním sjednocujících stanovisek
- sídlí v Brně

Nejvyšší správní soud ČR

- nejvyšší soudní orgán ve věcech správního soudnictví
- rozhoduje o pravomocných rozhodnutích krajských soudů ve věcech správního soudnictví
- dále rozhoduje ve věcech volebních, o rozpuštění politických stran a hnutí a některé kompetenční spory mezi orgány veřejné správy
- sídlí v Brně

Ústavní soud ČR

- je složen z 15 soudců jmenovaných na dobu 10 let
- soudce navrhuje prezident republiky, jeho návrh musí schválit Senát
- soudcem se může stát pouze bezúhonný občan, starší 40 let, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně 10 let činný v právnické profesi
- soudce není možné trestně stíhat bez souhlasu Senátu, pokud senát souhlas odepře, je stíhání navždy zastaveno
- sídlí v Brně, současný předseda: Pavel Rychetský

Pavel Rychetský

Ústavní soud ČR

Úkolem Ústavního soudu České republiky je dbát na ochranu ústavnosti.

Ústavní mimo jiné soud rozhoduje:

- o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem,
- o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod,
- o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky podle čl. 65 odst. 2 Ústavy,
- o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu podle čl. 66 Ústavy,
- o souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 s ústavním pořádkem, a to před její ratifikací

Ústavní soud ČR

- Přestože Ústavní soud ve své judikatuře mnohokrát zdůraznil, že není nejvyšším článkem systému obecných soudů, jako poslední vnitrostátní instance de facto slouží.
- Proti jeho rozhodnutí existuje jediný další prostředek nápravy, a to především stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku

Česká národní banka

- Je zakotvena v 6 hlavě Ústavy ČR.
- Je **ústřední bankou státu**, její postavení, působnost, organizační struktura a pod stanoví zákon ČNB č. 6/1993 Sb. o České mezinárodní bance.
- ČNB je právnickou osobou se sídlem v Praze, zde má i své ústředí. Kromě toho má ČNB pobočky a účelové organizační jednotky.

- Hlavní cíl ČNB: **péče o stabilitu měny**

- Činnosti ČNB:
  - stanovení měnové politiky
  - vydává bankovky a mince
  - řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank
  - dohled nad činností bank (bankovní dohled)
  - mezinárodní spolupráce a styk v bankovníctví

Česká národní banka

- Nejvyšším řídicím orgánem ČNB je sedmičlenná **bankovní rada**, kterou na dobu 6 let jmenuje prezident republiky.

Složení bankovní rady:

- guvernér ČNB
  - 2 víceguvernéři, 4 vedoucí pracovníci ČNB
  - současný guvernér – Jiří Rusnok
-
- ČNB je povinna podávat Parlamentu nejméně 2x ročně zprávu o měnovém vývoji, neméně 1x za 3 měsíce je povinna o měnovém vývoji informovat veřejnost.
  - Jménem ČNB je navenek guvernér, který je oprávněn se zúčastnit na schůzi vlády. Nemůže hlasovat, má pouze poradní hlas. Naopak prověřený člen vlády se může účastnit projednání bankovní rady (též s hlasem poradním).
  - ČNB je ve svých **rozhodnutích nezávislá na vládě ČR**.
  - ČNB nemá právo zákonodárné iniciativy. Návrhy zákonné úpravy týkající se měny předkládá prostřednictvím vlády ČR.
  - ČNB má právo vydávat opatření.

Nejvyšší kontrolní úřad

- Je to úřad nezávislý, vykonává kontrolu **hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu**. *Kontroluje stát, kam jdou peníze.*
- Postavení, působnost, organizační strukturu a další podrobnosti upravuje zákon č. 166/1993 Sb. o Nejvyšším kontrolním úřadu
- Výsledky své činnosti překládá NKÚ poslanecké sněmovně.

V působnosti NKÚ je kontrola:

- kontrola hospodaření se státním majetkem
- kontrola závěrečného účtu a plnění státního rozpočtu
- kontrola vydávání státních cenných papírů
- kontrola zadávání státních zakázek
- Tuto kontrolu vykonává úřad a ministerstva i jiných správních úřadů a státních orgánů a u fyzických i právnických osob. Kontrola nepodléhá ČNB.

Nejvyšší kontrolní úřad

Orgány NKÚ:

- v čele stojí prezident, který je stejně jako viceprezident jmenován na návrh Poslanecké sněmovny prezidentem republiky na 9 let.
- 15 členů kolegia volených Poslaneckou sněmovnou, bez časového omezení
- NKÚ vydává 4x ročně Věstník Úřadu, ve s kterém informuje plánu činnosti, zveřejňuje výroční zprávy apod.
- V současnosti prezident Miloslav Kala